

POSTMODERN GÖRÜŞÜN ÖNCÜLERİ VE TARİH İLMİ HAKKINDAKİ YORUMLARI

Postmodern Leadership of View And Comments On History Science

Kaan AYAR

Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, İzmir//TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7939-6305>

ÖZET

Tarih içerisinde birçok değişim ve dönüşüm meydana gelmiştir. Bu değişimler tarihin belirli dönemlere ayrılmasına neden olmuştur. Batı düşüncesi tarihinde ise "gerçek" kavramına yaklaşımda geleneksel, modern ve postmodern olarak adlandırılan bu dönemsel ayrımlar toplumsal ve düşünsel farklılıkları da beraberinde getirmiştir. Bu dönemler içerisinde birçok düşünürü ve fikri de barındırmaktadır. "Modernlik sonrası" olarak adlandırılan postmodern dönem de birçok ünlü düşünürü ev sahipliği yapmıştır. Bu düşünürler, buldukları dönemin düşünce dünyasını ve toplumsal modelini aktarmaya çalışmışlardır. Buna ek olarak düşünürler postmodernizmin haklılığını ortaya koymak için de bir çaba sarf etmişlerdir. Bu makalede postmodern döneme ait önemli düşünürlerden J. F. Lyotard, Z. Bauman, J. Derrida ve M. Foucault'nun postmodern dönem ve özellikle postmodern tarih anlayışı ile ilgili düşünceleri belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Bauman, Lyotard, Derrida, Foucault

ABSTRACT

Many changes and transformations have taken place in history. These changes led to the division of history into certain periods. In the history of Western thought, these periodical differences, which are called traditional, modern and postmodern in the approach to the concept of "truth", have also brought about social and intellectual differences. These periods include many thinkers and ideas. The postmodern period, which is called "post-modernity", also hosted many famous thinkers. These thinkers tried to convey the world of thought and the social model of their time. In addition, thinkers have made an effort to demonstrate the justification of postmodernism. In this article, thoughts of J. F. Lyotard, Z. Bauman, J. Derrida and M. Foucault, who are among the important thinkers of the postmodern era, are expressed about the postmodern era and especially postmodern understanding of history.

Keywords: Postmodernism, Bauman, Lyotard, Derrida, Foucault

1. GİRİŞ

Geleneksel dönem Batılılar için genellikle; dogmaların ön planda olduğu, kilisenin baskılarıyla akıl ile mantığın göz ardı edildiği ve bilimin sınırlandırıldığı 'karanlık' olarak adlandırılan bir dönem olarak görülür. Böylesine karanlık bir dönemden aydınlanma olarak görülen modern döneme geçiş şüphesiz birtakım beklentileri de beraberinde getirmiştir. Modernizmin kök salması toplumun her alanında belirli bir ilerleme gerçekleştirmiştir. Meydana gelen bu ilerleme modernizme olan güveni daha da artırmış, modernizmin vaatlerinin gerçekleştiği fikrini oluşturmuştur.

Lakin zamanla modernizmi ilahlaştıran bu düşünce 1914 yıllarına gelindiğinde büyük bir sorunla karşılaştı. İnsanlığı kurtaracağına inanılan bu düşünce sistemi, bilimsel ilerlemeye rağmen, dünyayı büyük bir savaşın içine sürüklemekteydi. Birinci Dünya Savaşı'nın bu düşünce sistemi temellerinde gerçekleşmesi modernizmin ilahi (!) dokunulmazlığından şüphe edilmesine sebebiyet vermişti. Nitekim bu sarsıntının akabinde 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi modernizme dair umutların tükenmeye ve yeni sistem, düşünce arayışlarının başlamasına neden olmuştur.

Bir fikir ürünü olan postmodernizm, modernizmin yaygın olarak kullanıldığı mekânsal bir düzlemde kendini göstermeye başlamıştır. Düşünülenin aksine her iki kavramda kültürün merkez bölümünde değil çevresinde belirgin hale gelmiştir. Postmodernizm belirli kural ve ilkelerin bir araya gelmesinden türetilmiş bir bütün olarak gözükmemektedir. Bu bütün olamama durumu onu metodolojiden yoksun bırakmış ve onun belirli bir çerçeveye sığdırılmamasına neden olmuştur. (Şaylan, 2009:33)

Tanımlamalara ve sınırlamalara karşı olması sebebiyle postmodernizm birçok çağdaş düşünür tarafından farklı biçimlerde algılanmış ve yorumlanmıştır. Örneğin bazı düşünürler kavramı “bir bütünlüğe sahip olmayan düşünce dışı bir süreç” olarak tanımlarken, bazı düşünürler ise postmodernizmi tam bir ‘antientelektüelizm’ ya da ‘hiperentelektüelizm’ olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir. Bu çerçevede bakıldığında postmodern olarak nitelendirilen söylemlerde bir çeşit ikilem bulunduğu gerçeği gözden kaçmamaktadır. Öyle ki söylemlerden bir kısmı postmodernizmi özgürleşme süreci ve yeni siyasi yaklaşımların meydana gelişi olarak tanımlarken diğer kısım ise umutsuzluk ve toplumsal çaresizlik olarak tanımlamaktaydı. (Şaylan, 2009:33-34)

Postmodernizm konusunda fikir beyan eden önemli düşünürlerin başında Lyotard gelmektedir. O bu kavramı felsefe alanında kullanan ilk düşünürdür. Lyotard’dan sonra postmodernist düşüncelere sahip diğer bir önemli düşünür Bauman’dır. O modernliği tükenmiş bir proje olarak tanımlamaktadır. Derrida ise modern zamanın dildeki değişimlerini vurgulayarak onun postmodern bir hal aldığını öne sürmüştür. Son olarak Michel Foucault postmodernizme daha çok tarihsel bir açıdan yaklaşmış ve ‘soykütüğü’ yöntemi ile postmodernist bir bakış açısı getirmiştir. Adı geçen düşünürlerin, postmodernist yaklaşıma yaptıkları katkılar ile bu yaklaşımın anlamlandırılması ve açıklanmasını günümüzde dahi kolaylaştırmış olan düşünceleri bu makalede adlarının geçmesinde önemli bir kriterdir. Bu yazıda bahsedilen düşünürlerin postmodernizm ile ilgili genel görüşleri ve postmodern tarih görüşüne katkıları sırasıyla ele alınacaktır.

2. POSTMODERN GÖRÜŞÜN BAŞLICA TEMSİLCİLERİ

2.1. Jean-François Lyotard: Metaanlatılardan Postmodernizme Geçiş

Postmodernizm konusunda önemli bir konumda bulunan Lyotard 10 Ağustos 1924’te Fransa’da Versailles şehrinde doğmuştur. Temel eğitimini Paris’te tamamlayan düşünür sonrasında Sorbonne Üniversitesinde eğitimine devam etmiştir. 1950 yılında gelindiğinde Cezayir’in Constantine kentinde lisede felsefe hocalığı, 1966 yılında ise University of Paris VIII’de akademisyenlik yapmıştır. 1970’lere kadar Marksist bir düşünceye sahip olan Lyotard, Marksizm’in büyük anlatı ve vaatlerinin başarısız olması sonucu hayal kırıklığına uğramıştır. Bunun neticesinde bu fikirden uzaklaşan düşünür felsefe ve sosyal kuramlara yönelik etkili çalışmalar ortaya koymuştur. (Kılıç, 2016:539-540)

Lyotard Avrupa kıtasında belirgin bir biçimde kendini gösteren felsefe geleneğinin yirminci yüzyıldaki en önemli filozoflarından ve eleştirmenlerindedir. *‘Libidinal Ekonomi’* (1974), *‘Just Gaming’* (1979), *‘Postmodern Condition’* (1979) ve *‘The Differend’* (1983) önemli eser ve çalışmalarıdır. Lyotard’ın eserlerinde, değişime kapalı olan düşüncelerin tatminsizliği ile bilginin çokluğu problemi ön plandadır. (Kılıç, 2016:539-540)

Düşünür genel olarak ortaya koyduğu eserlerle öne çıkmış olsa da yazdığı yazılar toplumun her kesimini içeren geniş bir alana yayılmaktadır. Lyotard’ın yazdığı bu yazılar ilham verici ve heyecanlandırıcı olmasına karşın; yerleşik olan inançlara, politik bir düzlemde oluşan doktrinlere ve kültürel eylemlere ciddi eleştiriler içerdiğinden birçok kesim tarafından rahatsız edici bulunmuştur. (Kılıç, 2016:540)

Postmodernizm kavramını felsefe alanı içerisinde ilk kez kullanan düşünür Lyotard’dır. Düşünür kavramı 1979 yılında yazdığı ‘Postmodern Durum’ adlı eserinde kullanmıştır. Ona göre postmodernizm, modernliğin ulaştığı en uç noktadır. Lyotard bu kitabında ideolojilerin ve üst anlatıların sonuna gelindiği fikrini ortaya atmaktadır. (Hatipler, 2017:34) Lyotard ideolojileri, davranışları, fikirleri meşrulaştıran ve bütünleştiren modern anlatıları “metaanlatılar” olarak adlandırmaktadır. O bütün bu metaanlatıların tarihsel bir felsefeden zuhur ettiğini belirtmektedir. Bu çerçevede bütün metaanlatılar sonucu belirlenmiş bir hedefi ya da tarihsel bir amacı içinde barındırmaktadır. Lyotard’a göre bu nihai amaç tarihin özgürleşmeye yani ileriye doğru akması anlayışıdır. (Evre, 2007:8)

O metaanlatıların güvenilir ve inanılır olma durumunun ortadan kaybolduğunu öne sürmektedir. Ona göre bir bilgi, kuram ya da düşünce; mutlak ve evrensel olanın çerçevesinde haklı bir hale bürünmemelidir. O metaanlatılara olan bu inançsızlığı ‘postmodern’ olarak tanımlamaktadır. Lyotard bu anlamda postmodernizmi bir anti-temelcilik olarak nitelendirmektedir. Lyotard yine bu düzlemde bilginin amaçsal olarak farklılaştığını öne sürmektedir. Ona göre bilgi, gerçeğe ulaşmaktan çok en uygun sonuca ulaşmayı sağlayan bir araç haline dönüşmüştür. (Evre, 2007:14)

Her bir metaanlatı kendi sonunu içinde barındırmaktadır. Bu üst-anlatıların çoğu günümüzde amacına ulaşmıştır. Amacına ulaşmış bir metaanlatı sona ermiştir. Böylelikle tarih de bu açıdan sona ermiştir.

Lyotard'a göre, metaanlatılar siyasi kaygı içerebilmektedirler. Bu sebeple herhangi bir bilimsel geçerlilikleri bulunmamaktadır. Bu sebeple tarih alanında modern yorumlamalarda ısrar etmek, hakikati belirsizleştirmektedir. (Ekinci, 2014:50)

Lyotard teknoloji ve bilimde meydana gelen değişimlerin bilginin konumunu da değiştirdiğini savunur. Ona göre bilgi tabiatı gereği bilimsel ve teknolojik dönüşümlere kayıtsız kalamamıştır. Lyotard, bilgiyi kullananlar ile onu üretmiş olanlar arasındaki ilişkinin de bu değişimden pay aldığını belirtir. Geçmiş dönemlerde üretimin hammaddesinin kas gücü ve mineraller olduğunu belirtirken; günümüzde bu hammaddenin ve gücün bilgidan başka bir şey olamayacağını savunur. (Yıldız, 2005:159)

Lyotard postmodern olan bilgiyi tanımlarken Wittgenstein'in 'dil oyunları' kavramını dikkate alır. Dil oyunlarında anlamlar ya da bilgiler; dili kullananlara, yorumlayanlara ya da oluşturdukları oyunun kurallarına göre değişebilir. Burada dikkat çeken unsur ise kuralların değişebilme özelliğinin olmasıdır. Bu da anlamda değişikliğe yol açabilmektedir. Gerçeğe bu dil oyunları sayesinde ulaşılır ve gerçek metaanlatılardaki gibi tekdüze değildir. (Şimşek, 2014:88)

Ona göre; bilgiyi üreten ve tüketen arasındaki ilişkinin dönüşmesi ile metaanlatıların etkisini yitirmesi, tarihin manasının da yeniden düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Her birey kendi hikayesinin baş aktörü ve mimarıdır. Ve bu denli dar eksenli bir konunun metaanlatılarla aktarılması imkansızdır. (Kılıç, 2015:114-115)

Lyotard postmodernizm açısından bilginin konumu ve metaanlatı gibi düşünceleri ortaya atmasının yanında Derrida gibi yapıbozum kavramına da dikkat çekmiştir. O Saussure'un yapısal dil kuramına, gerçekliğin kurmaca bir sisteme bağlanması yönünden bir eleştiri getirmiştir. Ancak Lyotard -pek çok düşünürün yaptığı gibi- yapıbozum yöntemini yalnızca yapısalcılığı eleştirmek gayesiyle ele almamıştır. Ona göre bu yöntem, metinleri irdelerken gerçekliğe ulaşmak için kullanılabilir bir yoldur. Çünkü yapıbozum ile metnin en ince ayrıntılarına ulaşmak mümkün olacaktır. Metnin ayrıntılarına ulaşmak metindeki ana figürü yakalamamıza olanak sağlamaktadır. Kavramı ele almasının bir diğer gayesi de bu tarz bir okumanın ötekileştirmeden ya da göz ardı etmeden okumayı mümkün kılmasıdır. (Ülker, 1993:81-82)

Lyotard metaanlatıların artık tarihin ilerlemesi ve özgürleşmesi amacına hizmet etmediğini savunmaktadır. Çünkü ona göre toplum tek bir anlatıya sıkıştırılamayacak kadar ayrılaşmıştır. Üstelik mevcut dil oyunları ve yorumlama düzeyleri tek bir metaanlatıya bağlı kalamayacak kadar farklılaşmıştır. (Kılıç, 2015:114-115) Lyotard'a göre belirli görüşler ortaya koyabildiğimiz ve gerçekte var olan şey fenomenlerden ibarettir. Bu fenomenlerin hepsi belirli bir koşul doğrultusunda ortaya çıkarlar ve kendileri de bir koşul meydana getirirler. Ona göre tarih bu fenomenlerin oluşturduğu bir diziden ibarettir. Lakin ortaya çıkan bu tarih doğal bir tarihten öte kozmolojik yani nedenselliklerin baskın olduğu bir tarihten ibarettir. İnşa edilen tarih belirli bir ideanın nesnesidir ve aktarının öznel tutumunu içinde barındırabilmektedir. (Lyotard, 2014:57)

Ona göre tarihte bir sıçrayış ya da ilerleme olarak tabir edilen olay ve olgular kendi içerisinde yüce değerlerdir. Onlara bu yücelik anlamını yükleyenler -Lyotard'ın izleyiciler olarak aktardığı- toplumdaki bireylerdir. Bu bireylerde doğal olarak yücelik fikrinin oluşması ise ancak kaos ve düzensizliklerle mümkündür. Ona göre bu düzensizlikler toplumda tahribata yol açmaktadır. Lyotard bu anlamda tarihteki ilerleme olarak aktarılan bir olayın başka bir toplum için anlamsal olarak çok farklı olabileceğini ifade etmiştir. Tarih içerisinde yaşanan bu farklılıklar, tarihsel çizginin tüm toplumlar ve milletler için aynı olmadığını ortaya koymuş ve tarihin sürekli daha iyiye doğru bir yol aldığı düşüncesine sahip tezleri çürütmüştür. (Lyotard, 2014:72-73)

Lyotard tarih içerisinde iktidarın ya da gücü elinde bulunduranların fikir ve ideolojilerini meşrulaştırmak amacıyla birçok yola başvurduklarını dile getirmiştir. Bu meşrulaştırma yollarından birisi de şüphesiz tarihin aktarıma biçimidir. Tarih mevcut olan sisteme uygun bir biçimde gücü elinde bulunduranlar tarafından şekillendirilebilmektedir. Bundan dolayı Lyotard, tarihsel metinlerin güvenilir bir metin olmaktan ziyade aktarıcıyı yansıtan metinler olduğunu savunur. Ona göre anlatıcı hem bilimsel söylemlerini hem de popüler kültür içerisindeki meşruiyet ihtiyacını eserlerinde barındırabilen bir üst-özne konumunda olabilmektedir. Bu üst-özne, ortaya koyduğu üründe popüler kültürün ya da belirli bir ideolojinin ortak temellerini aktararak onların -örtük olan- amaçlarını gerçekleştirmiş sayılır. (Lyotard, 2013:63-67) Görüldüğü gibi Lyotard genel postmodern görüşe yaptığı katkıların yanında yeni (postmodern) tarih görüşüne de önemli katkılarda bulunmuştur.

2.2. Zygmunt Bauman: Modernitenin Akışkan Hali

Tarihin her döneminde toplumu yönlendiren siyasi aktörler mevcut olmuştur. Kuşku yoktur ki bu siyasi aktörlerin yanı sıra; var olunan süreçteki sorunları irdeleyen, toplumdaki kurumsal sistem ve değişim üzerinden fikirler üreten entelektüel bir kimliğe sahip kişiler de toplumda kendini göstermiştir. Entelektüel bir kişiyi kısaca; kendi çağına tanıklık eden kişi olarak tanımlamak mümkündür. Modern olan toplumun yapısı, yarattığı değişimler ve sorunlarına yaptığı analizler ile son üç yüzyılın tarihini kuramlaştıran Zygmunt Bauman şüphesiz bu entelektüellerden biridir. (Duman, 2008:1-2)

1920 yılında Polonya'da doğan Bauman, hiç kuşku yoktur ki döneminin en önemli sosyologlarından biridir. Onu bu denli önemli kılan taraf ise kaleme aldığı konulara farklı açılardan bakması, okuyucuya farklı düşünce alternatifleri sunması ve farklı fikir veya düşünce yollarını sentezleyerek yeni kavramlar oluşturmasıdır. (Özoran ve Mermer, 2018:308)

Bauman Polonya'da başladığı meslek hayatını Tel Aviv Üniversitesinde sürdürmüştür. 1970'li yıllardan itibaren ise emekli olacağı Leeds Üniversitesinde yer alacağı vakte kadar birçok üniversitede çalışmıştır. Bu süre zarfında çok sayıda kitap ve makale yazarak adından söz ettirmeye başlamıştır. (Şan, 2005:64) Bauman'ın çalışmalarının sınırları oldukça geniş bir yer kaplamaktadır. Yaklaşık 80 adet kitap yazmıştır. Temel eserlerinden birçoğu farklı dillere çevrilmiştir. Onun eserleri alt ve üst kuramsal metinleri içinde barındırır. Yaşadığı dönemdeki bütün sorunları gündeme getirmiştir. (Günerigök, 2019:118)

Çoğu Türkçe'ye çevrilmiş olan eserler Bauman'ın düşünce evrenini yansıtmaktadır. '*Yasa Koyucular ile Yorumcular*', '*Özgürlük*', '*Modernite ve Holocaust*', '*Postmodern Etik*', '*Sosyolojik Düşünmek*', '*Çalışma*', '*Tüketicilik ve Yeni Yoksulluklar*', '*Küreselleşme*', '*Siyaset Arayışı*', '*Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*' gibi yazdığı eserler Türkçe'ye çevrilen önemli yapıtlar arasındadır. Bauman bu eserlerinde moderniteyi sistemsel olarak ele almış ve modernizmin de ötesinde bir düzenin var olabileceği hususunda fikirler ortaya atmıştır. (Şan, 2005:66)

Bauman'ın moderniteye karşı tavrı İkinci Dünya Savaşı yıllarında şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde meydana gelen Holocaust ve Auschwitz olayları, onun toplum çözümlemelerinde önemli bir noktada bulunacaktır. Ona göre modernliğin zirveye ulaştığı bir dönemde bu 'geniş kitlelerin öldürülmesi' olaylarının gerçekleşmesi, modernliğin çıkmaza girdiğinin apaçık bir göstergesiydi. Toplumda yaşanan bu tarz ayrışma ve kırılmaların sebebinin aydınlanma aklının içinde aranması gerektiğini öne sürmektedir. Bauman bu düşüncesinden hareketle, bütün modern toplumlarda Holocaust riskinin olduğunu, bu olayın modern toplumdaki bozulmadan çok modern toplumun bir sonucu olduğunu iddia etmektedir. (Şan, 2005:67-69)

Bauman modernliği kendinden önceki ve kendisiyle aynı dönemde yaşamış kuramcılardan farklı olarak ele almıştır. Bu farklılık onun modernliği her açıdan değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Bauman modernliği irdelerken kazanımlarını reddetmemiş fakat modernlik eleştirisini de şiddetli biçimde gerçekleştirmiştir. Öyle ki insanlığın son üç yüz elli yılda yaşamış olduğu trajedilerin modernlikten kaynaklandığını belirten Bauman, yine aynı zaman diliminde bilim ve sanattaki ilerlemeyi reddetmemektedir. (Ateş, 2013:79)

O yaptığı çalışmalarda, modernitenin insan yaşamı üzerindeki hoşnutsuzluklarını ve oluşan bu hoşnutsuzlukların dünyada sebep olduğu dinsel, dilsel ve kimliksel sorunları konu edinmiştir. O moderniteyi bir nevi sorgulayarak onu çelişkilerle dolu bir proje olarak tanımlar. Habermas'ın moderniteyi 'tamamlanmamış bir proje' olarak tanımlamasına kısmen katılmaktadır. Ona göre eşitlik, adalet ve özgürlük gibi konularda modernite başarılı olmuştur. Lakin modernitenin hakikati ve doğruyu temsil ettiği düşüncesine kapılması onu bir mitostan öteye götürmemiştir. (Duman, 2008:3-4)

Bauman'a göre modernlik, toplumun içerisindeki söylem alanlarını birbirlerinden keskin sınırlarla ayırmaktadır. Bu sınırlandırmanın yanı sıra modernlikle beraber rasyonalite ile düzen arasında özdeşlik kurulması, Batı uygarlıklarına meşruiyet kazandırmıştır. Kurulan bu özdeşlik ile bilginin iktidar olduğu ve kesinliği kanıtlanamamış her türlü hakikatin dışarıda bırakıldığı bir kültür dünyası oluşmuştur. (Ertoyl ve Yalçın, 2017:186)

Çalışmalarında görüldüğü üzere, modernlik ve postmodernlik tartışmalarını irdelerken daha çok karşılaştırmalı bir yol izleyen Bauman, toplumda modernitenin oluşturmuş olduğu sınırların kalktığı konusunda fikirlerini ortaya atar. Ona göre modernizm sınır devleti anlamına gelmekteyken,

postmodernizm bu sınır ve duvarların yıkıldığı dönem anlamına gelmektedir. Postmodernizm değişmiş ve başkalaşmış bir dünya sunarken, modernizm düzenin devamı gayesiyle farklılıkları engelleyen bir oluşuma sahiptir. (Aşkın, 2019:85)

Bauman modern olanın postmoderne evrilmesini ‘hal değişimi’ olarak nitelemektedir. Ona göre modernizmin ‘kati’ durumlarının artık işlevini yitirmiş olması postmodern zamanın en belirgin işaretidir. Modernitedeki merkezci düşünce yapısı, üretim sistemi, ulus-devlet anlayışı, bürokrasi, toplumsal yapı ve en önemlisi oluşturulan sınırlar İkinci Dünya Savaşından sonra erimeye başlamıştır. (Şimşek, 2014:120) Bu sebeple Bauman günümüzdeki tarihsel döneme ‘postmodernite’ demek yerine ‘akışkan modernite’ demeyi daha uygun bulmaktadır. Ona göre günümüz toplumları o denli değişkendir ki bu toplumlar ‘akışkan’ bir hale bürünmüşlerdir. (Öztürk, 2017:3)

Moderniteyi rasyonalite düzleminde ve bilimin gözetiminde gören Bauman, onu ‘kesinlik çağı’ olarak adlandırır. Postmodernliği ise; belirsiz olan, risk ve hata içermeyen, her durumu ve özneyi benimseyen, mutlu bir yaşam için formüllere gerek duyulmayan bir durum olarak adlandırır. Ona göre; postmodern durumun en keskin özelliği olan belirsizlik, insanların yüzleşmesi gerektiği ve onunla beraber yaşamayı öğrendiği toplumsal bir gerçek halini almıştır. Muğlaklık ile birlikte dünya, modernite tarafından bozulmuş olan büyüüne tekrardan kavuşabilecektir. (Şimşek, 2014:124)

Bauman moderniteye doğru yönlendirdiği bu eleştirileri tarih alanına da yönlendirmiştir. Ona göre tarih ihtimallerden ibarettir. Her tarihi gelişme, birçok ihtimal arasından gerçekleşmeyi başarmış başka bir ihtimaldir. Bu sebeple tarihi belirli bir sisteme ve mantığa oturtmak mümkün değildir. Ona göre tarihin bu özelliği, her türlü çözüm önerisini ve evrenselliği ortadan kaldırmaktadır. Elde edilen her bilgi ve ileri sürülen her fikir tartışmaya açıktır. Doğru olduğu iddia edilen tüm olay ve olgular tartışılabilir bir düzeydedir. (Bauman, 2002:60)

Bauman ‘Holocaust’ olayını örnek göstererek modern tarih anlayışında hâkim olan, her olayın benzersiz ve tekrar edilemez olması düşüncesine karşı çıkmıştır. Ona göre modernliğin beraberinde getirdiği toplumsal sapmalar, modern sistemdeki aksaklıklar devam ettiği müddetçe tekrarlanabilir bir haldedir. Bauman bu düşüncelerine ek olarak tarihin sürekli bir halde olduğu fikrine de karşı çıkmıştır. Tarih sürekli bir ilerlemeden ziyade; belirli tekerrürleri, gerilemeleri, gelişim ve dönüşümleri içermektedir. (Şan, 2005:68) Bauman’a göre toplumsal olarak adalet, tarihin dışında aranan bir kavram olmamalıdır. Tarih adalet duygusunu bünyesinde barındırmalıdır. Bu adalet duygusu ile tarihi yargılamak mümkün hale gelmelidir. Lakin modernite başarısız bir proje olarak bu ‘sorgulama’ eylemini bireylerin ellerinden almaktadır. (Bauman, 2000:70)

Tarihsel olarak bakıldığında modernlik, her türlü belirsizlikten kaostan ve zorunluluklardan kurtulup akılcı bir sisteme doğru ilerlemeyi öngörmektedir. Bu öngörülerini gerçekleştirme amacı sürekli artış gösteren bir enerji ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Rasyonel temelli bir düzen oluşturmak isteyen modernite ihtiyaç duyduğu bu enerjiyi ise dünyadaki enerji kaynaklarının eşitsiz bir şekilde dağılımıyla sağlamıştır. Böylelikle vadettiği ilerlemeyi ve aydınlanmayı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Fakat bu ilerleme Bauman’a göre herhangi bir sonuç doğurmamıştır. Düzen oluşturmak amacıyla atılan her bir adım yıkıcı eylemleri de beraberinde getirmiştir. Modernitenin bu faydasızlığı ve başarısızlığı ilerlemeci tarih anlayışı tezinin çürütülmesi için yeterli bir kanıt olabilmektedir. (Bauman, 2011:255-258)

Ona göre postmodern düşünmek tarihte varolan ‘kehanetçi’ anlatımı ve formel yasaları reddetmeyi gerektirmektedir. Ona göre modernitede tarihsel bellek geçmişte meydana gelmiş olay ve olguların kazanını ile kaybedeni doğrultusunda değişmektedir. Nazi Almanyasının dahi savaşı kazanmış olması durumunda, tarih kitaplarının bu zaferi insanlığın yükselişi olarak ele almış olacağını ifade etmiştir. Bauman bu örnekle tarih yazımının değişkenliğini ve esnekliğini ortaya koymuştur. Ona göre modern tarih anlayışında galibiyet zalimliği gölgeleyebilmektedir. İlerlemeci anlayışla aktarılmaya ve anlamlandırılmaya çalışılan tarih, dinamizmini sağlayamadığı müddetçe bu tarz eksikliklere maruz kalmaya devam edecektir. (Bauman, 2011:267-273)

Bauman’a göre tarih tamamlanmamış ve tamamlanması pek mümkün olmayan bir alandır. Tarih yapılan tercih ve seçimlerden oluşmaktadır. Bu tercihler doğrultusunda tarihte belirli mihenk taşları ve olay örgüleri meydana gelmektedir. Böylelikle tarih toplum veya ideolojiler tarafından belirlenen amaca doğru bir yakınlık veya uzaklık kazanmaktadır. Bauman bu düşünceler doğrultusunda tarihin her zaman daha iyiye gittiği düşüncesine katılmadığını ortaya koymuştur. Ona göre tarihte yapılan seçimler doğrultusunda

ileri bir hareket olduğu kadar tersine bir hareket de mevcuttur. Toplumlar ve devletler bu tersine giden hareketi engellemekle yükümlüdürler ve bu doğrultuda belirli adımlar atmalıdırlar. (Bauman, 2012:204-205)

Ona göre; tarihi öngörmek, onun gideceği rotaları belirlemek ve sonuçlarını tahmin etmek imkansızdır. Bu doğrultuda olası bir tarihi tasarlamak da pek mümkün değildir. Ona göre tarih yazıcılığı yaşanmış tarihi olay ve olguları betimlemeye ve aktarmaya çalışmaktan ibarettir. (Bauman, 2012:64)

2.3. Jacques Derrida: Modernliğin Yapıbozumu

Jacques Derrida 15 Temmuz 1930'da Cezayirde dünyaya gelmiştir. Çocukluğu El Biar'da geçiren Derrida, 1942 yılında hükümetin Yahudilere yönelik ayrımcılık göstermesi sebebiyle okulu yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Aynı yıllarda ailesinin Fransız vatandaşlığını kaybetmesi onun üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Gençliğinde Rousseau, Nietzsche ve Camus gibi düşünürleri okuyan Derrida, 1949 yılında Paris'e taşınmasıyla eğitimine Lycée Lois-Le-Grand'da devam etmiştir. 1952'de ise Ecole Normale Supérieure'i kazanarak burada Althusser, Foucault ve Hyppolite gibi önemli isimlerle tanışmıştır. Bu denli önemli insanlarla fikir alışverişinde bulunmak ve kendisini yoğun bir felsefi düşünceler sarmalında bulmak Derrida'nın fikir dünyasının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. (Sümer, 2016:617)

Derrida'nın ilk felsefi çalışmalarının konusu fenomenoloji ekseninde dönmektedir. Bu çalışmalarında o daha çok Husserl'ı konu edinmiştir. Diğer erken dönem çalışmalarında ise Nietzsche; Heidegger, Saussure ve Freud gibi isimleri konu edinmiştir. Derrida 'yapıbozum' olarak adlandırdığı kavramının ortaya çıkmasında bu isimlerin etkisinin büyük olduğunu belirtmiştir. Derrida bu alanda adını duyurmuş ve bu alanla ilgili üç adet eser ortaya koymuştur. 'Of Grammatology', 'Writing and Differance', 'Speech and Phenomena' adlı eserlerinde konuşma- yazı karşıtlığını ele almaktadır. (Orman, 2015:64) Düşünür felsefe alanında ise 'Positions', 'Dissemination', 'Margins of Philosophy', 'The Truth in Painting', 'Spurs: Nietzsche's Styles', 'The Post Card: From Socrates to Freud and Beyond' adlı eserler kaleme almıştır. (Ece, 2004:138)

Derrida birçok felsefi görüş ortaya atmasına rağmen bu görüşlerinden en dikkat çeken, dil konusunda ortaya koyduğu fikirlerdir. Ona göre dil, bilimin oluşumunda yegâne katkı sahibi bir araçtır. Bilim dilde varlığını gösterebilmektedir ve modernlikle birlikte dilin bir alanı olan yazıya da tesir etmiştir. Fakat ona göre söz yazıdan daha kadim bir araçtır. Bu nedenle bilim felsefesinin yazıya dayanıyor olmasına rağmen kökeninin sözlü gelenekler olduğunu hatırlatıp bu geleneklerin önemini vurgulamaktadır. Derrida bu düşünceleriyle kendini güncel bir tartışmaya dahil etmiştir. Çünkü bilim özünden ayrılmış ve yazım içerisinde giderek daha matematiksel bir hale bürünmüştür. Pozitivizme yönelik bu eleştiri Derrida'nın temel odaklarından biri haline gelmiştir. (Gül, 2014:91)

Derrida'ya göre geleneksel iletişim mantığında zihinde tek bir doğru belirginleşmektedir. Ve belirginleşen bu doğru dil aracılığıyla başka kaynaklara aktarılır. Lakin aktarıma uğrayan bu bilgi aktaranın ideallerini ve amaçlarını içerir. Derrida bu türlü bir aktarımın yanlışlar, hatalar ya da yanlış anlaşılmalara barındırdığını söylemektedir. Geleneksel ve modern felsefeciler bu yanlışların önüne geçebilmek için birçok yöntem geliştirmişlerdir. Derrida sarf edilen bu çabanın faydasız ve hatta gereksiz olduğunu düşünmektedir. Çünkü bir bilgiyi anlamlandırmak yalnızca başka bir anlam ile mümkündür. Bu da bilimsel bir paradoksa sebep olmaktadır. Ona göre anlama dair yorumların bu kadar fazla olması nihai yorumun varlığını imkânsız hale getirmektedir. (Can, 2016:17)

Bu imkansızlıklardan dolayı yeni dilsel yapının temelinde anlamlı bir şey söyleyememeyi göze almak ve dilin oluşturduğu anlamların göstergelerden ibaret olduğunu kabul etmek yatmaktadır. Derrida oluşması kaçınılmaz olan bu ertelemek eylemine 'differance' adını vermiştir. O bu terimi Latince differe kökünden gelen ve iki farklı anlamı içinde barındıran differer fiilinden türetmiş olduğunu söylemiştir. Kavram hem farklılık, ayırım gibi karşılıklar bulurken hem de erteleme, gecikme gibi anlamlara sahiptir. (Rutli, 2016:59)

Derrida différance kavramı ile bir şeyin varlığının başka bir şeye uyduğu ya da ondan farklı olduğu için mümkün olduğunu söylemektedir. Her türlü metottan uzak durmayı tercih eden Derrida kavramlara özel anlamlar yüklemiştir. Bu sebeple de ortaya koyduğu kavramları açıklamak oldukça güç olacaktır. Zaten onun ortaya koyduğu düşüncelere göre bu tanımları yapmaktan söz edemeyiz. Derrida'ya göre différance sadece bir kavramdan ibaret değildir. Bu kavram aynı zamanda var olan sistemin ve değerler bütünü'nün sonunu ifade etmektedir. Kavram zamansal olduğu kadar mekânsal farklılıkları da temsil etmektedir.

Différance sözcüğü içindeki farklılık manası mekânsal farklılığı temsil ederken, kavramdaki uyum anlamı ise zamansal farklılığı ifade etmektedir. (Ayaz, 2016:62-63)

Derrida Batı modernizminde hâkim olan ikili karşıtlık düşüncesine karşı çıkararak yapıbozum adını verdiği yönetime başvurur. Ona göre var olduğu iddia edilen karşıtlıkta sonuçları sebeplere bağlayan hiyerarşik bir sistem bulunmaktadır. O yapıbozum stratejisi ile bu karşıtlığı ters-yüz etmektedir. Yapıbozum bu özelliği ile kavramsal bir farklılığı değil yerleşik olan sistemin ters çevrilmesi olarak ifade edilebilmektedir. Derrida'ya göre anlam metnin dışında aranmamalıdır. Anlatılmak ya da aktarılmak istenen ifadeler ve anlamlar kullanılan dilin içindedir. Kısaca anlam özne ve nesne arasındaki ilişkinin ya da dilin çevre ile etkileşiminin bir ürünü değildir. Anlam dilin içerisinde bulunan kelime farklılıklarından ve dil oyunlarından doğan bir gerçektir. (Evre, 2007:12-13)

Modernliğin en koyu zamanlarında yenilikçi düşünceleriyle felsefe ve özellikle edebiyat alanına yenilikler getiren Derrida, tarih alanında da çarpıcı düşüncelere sahip olmuştur. Bu açıdan o tarihselliğin derinlerine inerek bir tarih tanımı yapmaktadır. Bu tanıma göre tarih, salt geçmişi irdeleyen arkeoloji ile eşdeğer bir bilim değildir. Tarih felsefeden ayrı tutulmamalıdır. Onun yolu mutlaka tarih felsefesi ya da felsefe tarihi ile kesişecektir. Derrida'ya göre bilim, tarihin ve metnin ötesindeki bir gerçekliğe dönüştürülmelidir. Bu dönüşüm bilimin işlevselliğini ortaya çıkaracaktır. (Gül, 2014:91)

Derrida yapıbozum metoduyla; aşkın olan nesnenin metafizik bir bakış açısından ibaret olduğunu, her nesnenin kendisini açıklayan ya da anlatan özneyi içinde barındırdığını dile getirmiştir. Bu nedenle ona göre; Orta çağın tarih anlayışındaki 'tanrı', Marksist düşüncenin tarih anlayışındaki 'madde' ve Hegelci bakış açısının tarih anlayışındaki 'idea'nın manası herhangi bir kesinlik içermemektedir. Derrida'nın bu konuda vurguladığı şey, söze karşı değeri günden güne azalan yazının aslında zannedildiği kadar değersiz olmadığıdır. Ek olarak o belirtilen tarih anlayışlarındaki kesin düşünce ve doğruların varlığını reddederek bu anlayışların yapıbozumuna uğraması gerektiğini belirtmektedir. (Yanık, 2016:94)

Derrida'nın modern tarihe olan eleştirisi onun bu anlayışı ile sınırlı değildir. O aynı zamanda modern tarihin ilerlemeci ve çizgisel biçimde tarihi oluşturma ve değerlendirme sistemine de karşı çıkmaktadır. Ona göre tarih gelinen döneme kadar karşı çıktığı çizgisel biçimde kavranmıştır. Lakin bu çizgisel düzen dinamik bir yapıya sahiptir. Zaman içerisinde dairesel ya da düz bir hale bürünebilmektedir. Modernliğin sahip olduğu bu anlayışın kökenleri dört bin yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Derrida bu denli eski bir anlayışı kabul etmeyerek bu düşüncenin kalıntılarının temizlenmesini arzu etmektedir. Bu düşüncenin terkedilmesi ile birlikte geçmişe ait olan materyaller yeniden okunulabilir hale gelerek, tarih dinamizmini kazanacaktır. (Evre, 2007:8)

Derrida'nın différance, ikili karşıtlıklar, dilin üstünlüğü ve yapıbozumcu eleştiri yöntemini kullanarak öne sürdüğü düşünceler Saussure'in gölgesindeki dilbilim anlayışının eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur. O différance kavramı ile birlikte; gösterenin tek bir gösterilene işaret etmediğini, dilin kendisinin -metnin dışına çıkmadan- birçok anlam barındırdığını göstermiştir. Aktaranın değil dilin üstün olduğunu ortaya koyduğunda ise Batı düşünce geleneğini sorgulatmaya başlamıştır. Yapıçözümçü adını verdiği yöntemle ise Derrida; metinlerde aktarılanların tam anlamıyla güvenilir olmadığını belirtmiş, mevcut dilbilimcilerin öne sürdükleri tutarlı yapıları reddederek aktarılanın bakış açısının değişebileceğini ifade etmiştir. (Ece, 2004:141-142)

2.4. Michel Foucault: Özneye ve Tarihe Yeni Bir Bakış

Ünlü düşünür Michel Foucault 15 Ekim 1926 tarihinde Fransa'nın Poitiers kentinde dünyaya gelmiştir. Saint-Stanislas Okuluna gittikten sonra eğitimini Paris'in önde gelen liselerinden olan IV. Henry Lisesinde devam ettirmiştir. 1946 yılına gelindiğinde ise daha önce kazanamadığı Ecole Normale Supérieure'e girmeye hak kazanır. Burada Maurice Merleau-Ponty gibi önemli bir düşünürle felsefe çalışmaları yapar. 1948 yılında felsefe diplomasına, 1950'de psikoloji diplomasına, 1952 yılına gelindiğinde ise psikopatoloji diplomasına sahip olmuştur. 1950 yılında Althusser vasıtasıyla Fransa Komünist Partisi'ne katıldığı bile olmuştur. Lakin Stalin'in Sovyetler Birliği'nde belirli politikalar izlemesi onun partiden ayrılmasına sebep olmuştur. (Becermen, 2016:577)

Foucault'un felsefe ve politika alanında fikirlerinin gelişiminde, kariyerinin ilk zamanlarında Fransa'da gerçekleşen politik olaylar önemli bir yer tutmaktadır. 1968 yılında yaşanan olaylar ve Foucault'un düşüncelerinin bu olaylarda başrol oynaması onun düşüncelerini derinden etkilemiştir. Sonuç olarak kendisi post-yapısalcı görüşün en önemli temsilcilerinden biri haline gelmiştir. O Lacan'ın psikanaliz,

Strauss'un antropoloji, Barthes'in edebiyatta gerçekleştirdiği değişimi felsefe ve tarih alanında uygulamıştır. Foucault sadece felsefe alanında değil psikoloji, sosyoloji, tarih ve hatta siyaset alanlarında da çalışmalar yapmıştır. Bu durum onu yapısalcılığın dört ustasından biri haline dönüştürmüştür. (Gödelek, 2011:41)

Foucault sahip olduğu düşünceler ekseninde birçok eser ortaya koymuştur. '*Deliliğin Tarihi*', '*Kliniğin Doğuşu*', '*Kelimeler ve Şeyler*', '*Bilginin Arkeolojisi*', '*Hapishanenin Tarihi*', '*Cinselliğin Tarihi*', '*Hazların Kullanımı*', '*Kendilik Kaygısı*', '*Özne ve İktidar*' gibi çok sayıda eserinde felsefe ve sosyal bilimlere birçok yeni düşünce ve bakış açısı kazandırmıştır. (Balcı, 2015:27)

Foucault'nun, düşünce tarihi ekseninde arkeolojik incelemeler gerçekleştirirken temel düşüncesi; düşünce tarihinin Rönesans, Klasik ve Modern dönem olmak üzere üçe ayrılması gerektiğidir. Foucault için bu sınıflandırmayı mecburi kılan düşünce, onun tam anlamıyla postmodern bir düşünür olarak tanımlanamayışında yatmaktadır. Onu eskiyi tamamen reddeden bir postmodernist olarak tanımlanmaktansa; modern öncesi, modern ve postmodern dönemin bakış açılarını eserlerinde barındıran ve bunları birleştiren bir düşünür olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Ek olarak Foucault eserlerinde modern veya postmodern gibi kavramları kullanmayı tercih etmemektedir. Çünkü; bu çeşit bir kavramlaştırma ile belirtilen dönemi bir kalıba yerleştirmek Foucault'nun benimseyebileceği bir yaklaşım değildir. (Yıkmış, 2018:626)

Foucault bu sebeptendir ki modernliği, tarihi bir dönemden ziyade bir yaklaşım olarak ele almaktadır. Ona göre bu tutum; güncel olanla ilişkiyi korumak, gönüllü olarak yapılan bir tercihle düşünüş ve hissediş eylemi ile belirli bir aidiyet ilişkisini içeren davranış biçimlerinin tümünü kapsamaktadır. Ona göre modernlik bireyi özgürleştirmekten öte ona kendini geliştirme sorumluluğu yükleyerek kendiyi baş başa bırakır. (Işık, 2012:99-100)

Foucault, asıl amacının toplumsal pratiklerin; yeni nesnelere, yeni kavram biçimleri ve yeni teknikler oluşturmasının yanında, yeni özneleri de üretebilecek bilgi alanlarına sahipliğini ortaya koymak olduğunu söylemektedir. Ona göre bilgiyi benimseyen öznenin kendi tarihi, bu öznenin bilgiyle yani nesneyle olan ilişkisinin de kendi tarihi bulunmaktadır. O bu açıdan araştırmalarının konusunun iktidar değil bilgiye sahip olan ya da olmaya çalışan özne olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında Foucault tam bir özne tanımlama yapmayarak sadece tanımlama yollarını ortaya koymaktadır. (Becermen, 2016:580)

Foucault her ne kadar kendisini postmodern bir düşünür olarak görmese de düşünce dünyasına kattığı yenilikçi fikirler kendisini modernin de ötesine taşımaktadır. Bu fikirler arasında şüphesiz tarih ilmi ile alakalı olanlar ayrı bir noktaya koyulmalıdır.

Michel Foucault fikirlerinde ve eserlerinde yapısalci bir tavır sergilemiş olsa da özünde dinamik bir Nietzscheci yatmaktaydı. Daha sonra ise o gayet başarılı bir tarihçi haline bürünmüştür. Tarih hakkında ortaya koyduğu tezlerin merkezinde tarihin bir yanılısına olduğu fikri bulunmaktaydı. Tıpkı Nietzsche gibi Foucault da insanın toplumsal ve bireysel ilişkilerinde gücün büyük bir rol üstlendiğini savunmuştur. Bu nedenle tarihsel bilgideki güç olgusu onun, dikkatini çektiği ve irdelediği önemli bir konu haline gelmiştir. Foucault 'nesnel' olan bilgiyi reddederek, bilgiyi toplumu yönlendirebilen bir araç olarak görmüştür. Ona göre bilgi; ayırt etmek, suçlamak, tecrit etmek ve mahkûm etmek gibi toplumun ahlaki olarak tarafsız olmayan işlevlerini gerçekleştirmek için kullanılan bir araçtan fazlası değildir. O bu önermesini tarihten aldığı örneklerle destekleyip hapishaneler, tımarhaneler ve cinsel yönden farklı olan kesimler hakkında yeni fikirler ortaya atmıştır. (Solomon ve Higgins, 2013:383)

Foucault'nun düşünce dünyasının oluşmasındaki temel etken, incelediği konuların tarihsel gerçekliği ile bu gerçekliğin şimdiki zamandaki karşılığı arasındaki farklılıkları ortaya koymak ve onları irdelemektir. Foucault'un soykütük veya efektif tarih olarak adlandırdığı tarihsel yaklaşım; geçmişin şimdiye fayda sağlaması amacıyla, tarihin yeniden eleştirel bir şekilde okunması fikrine dayanmaktadır. Bu yaklaşımda dönemin iktidar pratiklerini ve bu pratiklerin arkasında yatan ahlaki ve siyasi ilkelerini sorgulanmaktadır. (Polat, 2014:48)

Foucault, ünlü düşünür Hegel'in tarih konusunda 'tin' kavramı aracılığıyla yaptığı bütünleştirmelere ve tarihin belirli bir amaca doğru ilerlediği fikrine karşı çıkmıştır. Ona göre tarih belirli kopuş ve süreksizlikler içermektedir. Ona göre tarih içerisindeki bu süreksizlik durumunu anlamak, soykütüksel çözümleme adını verdiği kavramı irdelemek ile mümkündür. Soykütüksel çözümleme, geleneksel olan tarih çözümlemelerinden belirli konularda ayrılmaktadır. Geleneksel tarih anlayışı bütüncül olarak tarihi

kategorilere ayırarak bunlardan yalnızca önemli olan olayları ve kişileri incelemeye layık görmektedir. Soykütüsel çözümlemede ise geleneksel tarih anlayışında göz ardı edilmiş olan olguları ve aktörleri incelemek gayet olağan bir durumdur. (Bayar, 2004:247)

Tarihin nesnel ve geçmişi temsil eden bir bilim olduğunu ileri sürenlere Foucault, tarihsel süreksizlikleri geçerli kılan arkeolojiyi içeren ve tüm tarihsel gerçekliklerin var olan iktidarla ilişkilendirildiği soykütük kavramı ile cevap vermiştir. O ortaya koyduğu tarihsel incelemelerde; tarihsel dönüşüm ve değişimleri bir merkeze bağlayan, tarihsel olguların belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleştiği inancına sahip geleneksel yaklaşımı eleştirmektedir. O tarihi makro boyuttan mikro boyuta taşımıştır. Bu yolla Foucault sonsuz sayıda tarihin yazımına olanak sağlamıştır. O tarihteki öznelere çok eylemlere önem vererek determinizm kavramını yaptığı incelemelerden uzak tutmuştur. (Işık, 2011:136)

Tarihe yönelik fikir ve yöntemleri ile 'şimdinin tarihçisi' olarak adlandırılan Michel Foucault, arkeolojik dönemi içeren çalışmalarından beri tek gayesinin 'içinde bulunduğumuz zamanın' tarihini yazmak olduğunu sıklıkla belirtmiştir. Çağdaş Batı kültürüyle özdeşmiş olan temel kavramlara ve pratiklere, tarihsel bir bakış açısı ile yaklaşarak onların kaynağına inmek Foucault için, 'Deliliğin Tarihi'nden 'Cinselliğin Tarihi'ne kadar bütün eserlerinde ortak bir hedef haline gelmiştir. (Işık, 2012:104)

Foucault'ya göre tarih belirli kurallar ve sistemler bütünü olmaktan çok uzaktır. Ona göre tarih bu türlü statik yapıları bünyesinde barındırmaz. Tarih kırılmalı olarak ilerleyen bir ilimdir. Ona göre tarih içerisindeki bu kırılmalar onun sürekliliğini engelleyip süreksiz bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Tarihteki bu kırılmalar çağların değişmesini sağlamış, bilgi anlayışlarının ve belirli alışkanlıkların değişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda her dönem kendi içerisinde değerlendirilmelidir. (Yıkıms, 2018:633)

O, Kant ve Marx gibi filozofların yöntem olarak benimsediği yargıç eleştiri modelinden uzak durmayı tercih etmiştir. Foucault böylelikle; neyin doğru neyin yanlış olduğu, neyin gerçek neyin gerçek-dışı olduğu veya neyin meşru neyin gayri meşru olduğuyla uğraşmamaktadır. Bir düşünce sisteminin doğru veya yanlış, iyi ya da kötü diye kendisiyle değerlendirileceğine dair düşünceleri kabul etmemektedir. Genelme ve kesin yargılardan bu açıdan kaçınan Foucault sürekli iyiye ya da güzele ilerlemeyi kaçınılmaz olarak gören tarih düşüncesine karşıdır. Ona göre tarihin sahip olduğu çarklar belirli bir hedef veya sisteme boyun eğmemektedir. (Gündoğdu, 2013:42)

Foucault'ya göre geleneksel tarih yaklaşımı iktidarı meşrulaştırma özelliğine sahiptir. Bu meşrulaştırma işlemini ise belirli ritüeller, cenaze törenleri veya seremoniler aracılığıyla sağlamaktadır. Bu çerçevede tarih iki ana amaç üzerinden anlatılıyordu. Bu amaçlardan ilki -mağlubiyetleri göz ardı ederek- tarihi zaferlerden ibaret göstermekti. Böylelikle iktidar sürekli olduğunu ve bu sürekliliğin de hukuksal bir temele dayandığını ortaya koymuş olacaktır. Diğer bir amaç ise toplumları, iktidar gücüyle donatılmış kahramanlar oluşturarak büyülemektir. Foucault bu amaçlar doğrultusunda yazılmış olan tarihin iktidarın bir çeşit söylemi olduğunu iddia etmektedir. (Saygılı, 2018:444-445)

Kısacası Foucault, tarihi modern anlayışların ötesinde postmodern bir yaklaşımla ifade etmektedir. O soykütüğü adını verdiği yöntem ile tarihsel kopuşları vurgulayarak öznelere çok nesne ve söylemleri tarih düzleminde ön plana çıkarmaktadır. Lakin onun tarih yaklaşımı determinizmden ve zorunluluklardan uzaktır. Tarih, geçmişin bugünde veya gelecekte varlığını sürdürdüğü bir alan değildir. Foucault bu sebeple soykütük yönteminin; insanların kaderlerini haritalandırmaya çalışmadığını iddia etmektedir. (Evre, 2007:8) O tarihin nesnel bir durumda olmasının imkansızlığını dile getirmektedir. Çünkü tarih mamul edilmiş bir bilimdir. Tarihinin, içinde bulunduğu zamandan ve toplumsal kültürden bağımsız bir tutum sergilemesi mümkün değildir. Öte yandan okuyucunun kendisini yaşadığı zamandan ve kendi varlığından soyutlaması mümkün değildir. Bu sebeple Foucault'ya göre tarih ilmi; tarihçilerin öznelliklerini gizlemek için acı çektikleri ve belirli dayatmalarda buldukları alandır. (Munslow, 2000:184-185)

3. SONUÇ

Modern dönemin vaatlerini gerçekleştirememesi ve toplumsal kurumlarda meydana gelen çözümler, yeni sistem arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı postmodern düşünce 20. Yüzyılda etkisini göstermeye başlamıştır. Postmodernitenin hâkim olduğu en önemli alanlar şüphesiz felsefe ve emsali olan bilimlerdir.

Lyotard postmodernizm terimini felsefe alanında kullanan ilk düşünürdür. O modernlik içerisinde bulunan metaanlatıların geçerliliğini yitirdiğini öne sürmüştür. Postmodernizm ile bilginin konumu değişmiştir. Olay ve olgular hakkındaki bilgi, büyük resimden ziyade her bir fırça darbesine indirgenmiştir. Bu açıdan tarihte bireylerin önemi ortaya konulmalıdır. Ona göre tarih, modern yorumlamalardan kurtulmalı, metaanlatılarla gölgelenmiş alanlarda kendini göstermek zorundadır.

Bauman her ne kadar postmodernizm terimi yerine akışkan modernite kavramını kullanmış olsa da düşünceleri modernitenin ötesini temsil etmektedir. Ona göre modernite Birinci ve İkinci Dünya Savaşı olmak üzere iki büyük savaşa zemin hazırlamıştır. Düşüncelerini özellikle İkinci Dünya Savaşındaki 'Holocaust' olayları çevresinde ifade etmiştir. O modernitenin bazı getirilerini kabul etmiş olsa da din, dil ve kimlik konuları üzerindeki tahribatını göz ardı edememiştir.

Postmodernizmin aktarım dilinde ortaya koyduğu değişimleri ele alan en önemli düşünür şüphesiz Derridadır. O sözün yazıya karşı üstünlüğünü dile getirmiş ve pozitivist eleştirel biçimde yaklaşmıştır. Ona göre dil aracılığıyla aktarılan bir bilgi, aktaranın fikirlerini ve ideolojisini barındırmaktadır. Bu sebeple aktarılan bilgilerin doğrultusunda tek bir doğrudan söz edilememektedir. Derrida bu düşüncelerine ek olarak tarihteki ilerlemeci anlayışa da karşı çıkmıştır. Ona göre tarih, bu anlayışın terk edilmesiyle yeniden okunabilir bir hale bürünecektir.

Foucault, postmodernist düşünceye katkılarıyla adını duyurmuş ünlü bir sosyologdur. O düşünce yapılarının tarih içerisinde değiştiğini dile getirmiş, modernizmin dayattığı durağanlığa karşı çıkmıştır. O 'soybilimi' yöntemi ile ahlak ve bilginin iktidar elinde şekillenmiş kaynaklar olduğunu öne sürmektedir. Ona göre iktidar, konumunu güçlendirmek için toplumsal kurumları bir araç haline getirmektedir. Foucault ayrıca -çoğu postmodernist gibi- ilerlemeci tarih anlayışına ve bu anlayıştaki düşüncenin kesintisiz evrimine karşı çıkmıştır.

Sonuç olarak postmodernizm, modernizmin belirlediği birçok düşünceye ve bu düşüncelerin oluşturduğu sistemler bütününe karşı çıkmıştır. Bu karşı koyma eylemi sosyal bilimler ve fen bilimlerinin tamamında kendini göstermiştir. Postmodernizm hakkındaki birçok düşünce onu daha iyi anlayabilmemizi ve kavrayabilmemizi sağlamıştır. Bu görüşlere sahip düşünürler -genel anlamda-mevcut düzenin eksikliklerinin ve yanlışlarının farkındalığını sağlamak amacıyla belirli teoriler ortaya atmışlardır.

Postmodernist düşünürler tarihe de farklı bir açıdan yaklaşmış ve belirli teoriler ortaya atmışlardır. Postmodernist düşünce tarihin, mevcut değişimleri kabul etmesini ve bu değişimlere adapte olmasını beklemektedir. Günümüzde tarih modernlik iddiasını sürdürmekte olsa da Rankeci tarih anlayışının belirli bir çıkmaz içerisinde olduğu aşikardır. Bu sebeple modernden postmoderne evrilen toplumda tarih, salt geçmiş olmaktan öte bugün ve yarını kapsar hale gelecektir.

KAYNAKÇA

Aşkın, D. (2019). "Toplumsal Gerçeklik Ve Tanımlama:Modern Sonrası Dönemi Tanımlama Tartışmalarına Dair Kategorik Bir Çözümleme", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (36):79-88.

Ateş, G. (2013). "Anthony Giddens Ve Zygmunt Bauman'ın Modernite Görüşlerinin Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Ayaz, B. (2016). "Jacques Derrida, Richard Rorty Ve Doğruluk", Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1(2):57-68.

Balcı, A. (2015). "Michel Foucault'da Metod: Arkeoloji, Soybilim Ve Etik", Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 1(1):26-34.

Bauman, Z. (2000). Postmodernlik Ve Hoşnutsuzlukları (Çev.:İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Z. (2002). "Modernite, Postmodernite Ve Etik", Doğu Batı Düşünce Dergisi, (19):51-65.

Bauman, Z. (2011). Postmodern Etik. (Çev.:Alev Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Z. (2012). Akışkan Aşk. (Çev.:Işık Ergüden), Versus Kitap, İstanbul.

Bayar, I. (2004). "Tarih Anlayışları Bakımından G. F. W. Hegel, F. Nietzsche Ve M. Foucault", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 21(2):245-252.

- Becermen, M. (2016). "Michel Foucault (1926-1984)". (Ed. Abdülkadir Çüçen), XX.Yüzyıl Filozofları, ss.577-617, Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Can, E. (2016). "Anlam Arayışında Derrida'nın Yinelenebilirlik Ve Différance Söylemi", Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (27):15-28.
- Duman, M. Z. (2008). "Eleştirel Aklın Sözcüsü: Zygmunt Bauman", Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi, 1-11.
- Ece, A. (2004). "Yapısalcılık Sonrası Yaklaşımlar Ve Çeviribilim", Litera, (16):135-152.
- Ekinci, Ö. (2014). "Lyotard'da Bilginin Meşrulaştırılması Sorunu", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Ertoyl, M. & Yalçın, H. (2017). "Bauman'ın Sosyolojisi Ve (Sosyal) Bilime Bıraktığı Miras", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (42):183-198.
- Evre, B. (2007). "Bir Düşünüş Biçimi Olarak Postmodernizm Ve Temel Parametreleri", Akdeniz Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(13):1-23.
- Gödelek, K. (2011). "Michel Foucault'nun Ahlak Anlayışı", Beytülhikme An International Journal Of Philosophy, 1(2):39-61.
- Gül, S. (2014). "Yapısökümcülük Neyi Söküyor: Jacques Derrida'yı Anlamak", Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(3):89-98.
- Gündoğdu, H. (2013). "Foucaultcu Eleştiri Nasıl Anlaşılmalı?" Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (21):37-54.
- Günerigök, M. (2019). "Zygmunt Bauman Ve Din: Tanrı, İnsan Ve Belirsizlik". Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (13):117-140.
- Hatıpler, M. (2017). "Postmodernizm, Tüketim, Popüler Kültür Ve Medya", Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (1):32-50.
- Işık, S. (2011). "Foucault'un Marksist Tarih, İktidar Ve İdeoloji Eleştirisi", Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1):131-158.
- Işık, S. (2012). "Foucault Ve Aydınlanma'nın Geri Dönüşü. Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi", 2(2):91-110.
- Kılıç, S. (2015). "Lyotard: Fark Ve Çokluğun Anlatısı Postmodernite", Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, (3):106-137.
- Kılıç, S. (2016). "Post-Modernite Ve Post-Yapısalcılık" (Ed. Abdülkadir Çüçen), XX. Yüzyıl Filozofları, ss.534-541, Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Lyotard, J. F. (2013). Postmodern Durum. (Çev.:İsmet Birkan), Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Lyotard, J. F. (2014). Coşku Tarihin Kantçı Kriğiği. (Çev.:Emine Sarıkartal), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Munslow, A. (2000). Tarihin Yapısökümü. (Çev.:Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Orman, T. F. (2015). "Jacques Derrida Düşüncesinde 'Dil'", Kilikya Felsefe Dergisi, (1):61-81.
- Özoran, B. A. & Mermer, A. (2018). "Bauman Gibi Düşünmek: Wellness İle Ölümün Yapısökümünün Haberler Üzerinden İncelenmesi", Selçuk İletişim, 11(1):307-330.
- Öztürk, E. (2017). "Bir 'Sosyolog-Felsefeci' Olarak Zygmunt Bauman'ın Akışkan Modernite Analizinde Mülteciler Ve Mültecilik", Sosyolojik Düşün, 2(2):1-10.
- Polat, N. (2014). "Foucault Ve Aydınlanma", MSGÜ Sosyal Bilimler Dergisi, (9):44-52.
- Rutli, E. E. (2016). "Derrida'nın Yapısökümü", Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, (5):49-68.
- Saygılı, A. (2018). "Devlet Teorisi'nde Tarihin Yeri: Bir Kurgudan Hikaye, Bir Hikayedden Hakikat Yaratmak", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(2):441-454.

- Solomon, R. & Higgins, K. (2013). Felsefenin Kısa Tarihi. (Çev.:Mustafa Topal), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sümer, B. A. (2016). "Jacques Derrida (1930-2004)". (Ed. Abdülkadir Çüçen), XX. Yüzyıl Filozofları, ss.617-638, Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Şan, M. K. (2005). "Zygmunt Bauman: Modernlik Ve Postmodernlik Arasında Bir Sosyolog", İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 3(11):63-90.
- Şaylan, G. (2009). Postmodernizm, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şimşek, M. E. (2014). "Moderniteden Postmoderniteye Uzanan Bir Köprü: Zygmunt Bauman", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ülker, F. B. (1993). "J. F. Lyotard'da "Gerçeklik" Sorunu", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yanık, H. (2016). "Yapısöküm Üzerine Birkaç Not", Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1(2):91-98.
- Yıkılmış, G. (2018). "Michel Foucault'da Episteme Ve Süreksizlik Kavramlarının İncelenmesi", Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16):625-636.
- Yıldız, H. (2005). "Postmodernizm Nedir?", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,(13): 153-166.

